

- Viden i fællesskab

2014

Velfærdsstatens mange arenaer

Velfærdsstaten står på skuldrene af fortidens samfundsmæssige strukturer og idealer og definerer i høj grad socialpolitikens ramme. Det forhindrer dog ikke, at der til stadighed er politisk debat og kamp om velfærdsstatens fremtid. Hvem skal have hvilke ydelser, hvem skal udføre dem, og hvad er konsekvenserne ved at flytte levering af ydelser fra en "leverandør" til en anden? På de mange arenaer, som velfærdsstaten skal agere på, er der helt forskellige tilgange til og opfattelser af opgaven.

Af Jette Lorenzen, formidlingskonsulent VISS.dk

Udfordringer

Både på kommunalt og landspolitisk niveau bølger debatten frem og tilbage. Udfordringer og politiske løfter og beslutninger er med til at skabe en ny udgave af den kendte velfærdsstat. De grundlæggende udfordringer skyldes, at velfærdsstaten blev til i en tid med økonomisk fremgang, og hvor den demografiske sammensætning betød, at de erhvervsaktive var i flertal og kunne bidrage til såvel de yngre generationers behov for uddannelse og de ældres forsørgelse. På sin vis har velfærdsstatens succes vist sig at være kilden til de nuværende dilemmaer. Andelen af erhvervsaktive er dalende, og dermed er der færre ressourcer pr. borger til dem, der står uden for arbejdsmarkedet, og som derfor af en eller anden grund har behov for velfærdsstatens omsorg. Vi har gennem de sidste mange år flyttet os fra velfærdsstatens oprindelige målsætning at "yde efter evne og nyde efter behov" til i stedet at "yde for at nyde". Som borgere får vi alle en andel af velfærdsstatens ydelser, men spørgsmålet er, hvad der er til de svageste? Dem, der ikke selv kan "yde for at nyde", men kun magter at "yde efter evne og nyde efter behov".

Med regeringens sociale 2020 plan bliver der gjort en indsats for de svageste herunder fx de psykisk syge og misbrugerne. Men det store brede behov kan ikke dækkes af planer for enkeltgrupper, både på nationalt og kommunalt politisk plan har man

erkendt, at der er behov for at se på andre aktører som samarbejdspartnere til at løfte opgaven.

Velfærdsstaten samarbejde med

Hvordan løser vi effektivt og økonomisk de udfordringer, velfærdsstaten står overfor anno 2014? Et spørgsmål som ikke kan besvares entydigt. Traditionelt er opgaverne blevet løst af den offentlige sektor, som leverer løsninger, der er demokratisk vedtaget, de ydes på baggrund af faglig indsigt, og der er en forventning om lighed og ingen krav om modydelse. Omvendt har man også set en tendens til at flytte især servicefunktioner som fx rengøring til udbydere på det private marked, som er præget af konkurrence og betaling for ydelser. I mange kommuner arbejdes der aktivt med at involvere det civile samfund i fht. at løse de blødere offentlige funktioner, hvilket er meget almindeligt uden for Danmarks grænser.

I det civile samfund ydes indsatsen af fx frivillige og foreninger, som alene er motiveret af ønsket om at vise omsorg overfor en anden borger, lysten til og glæden ved at hjælpe er derfor en væsentlig drivkraft. Historisk set har frivillige ydet et vigtigt bidrag til løsning af velfærdsopgaverne i Danmark. I begyndelsen var det i høj grad kirken og kirkelige organisationer, der ydede en frivillig indsats for at trøste, lindre og hjælpe udsatte og sårbare borgere. Flere af disse organisationer findes fortsat, men en

del af det frivillige arbejde er i dag ikke forbundet med kirkelige organisationer.

Danskerne er generelt meget aktive i fht. frivillighed. Hele 40 pct. af danskerne (1,8 mio.) over 16 år udfører frivilligt arbejde. På det sociale område er 600.000 eller 15 pct. af danskerne engageret i frivilligt arbejde.¹

Kommunerne inviterer til, at frivillige deltager aktivt i samarbejdet om at løse flere af velfærdsstatens opgaver. I KL's seneste socialpolitiske udspil for 2013² er et af hovedpunkterne, at fremtidens velfærdsløsninger skal findes i et tættere samspil med civilsamfundet, men også en helhedsorienteret indsats i familierne trækkes frem som en væsentlig faktor til den socialpolitiske indsats. I modsætning til tidligere reformer, forsøger man dermed at give ansvaret og opgaven tilbage til privatsfæren, til det civile samfund repræsenteret ved frivillige organisationer og aktive borgere, og til markedet til private virksomheder med en social profil. Oplægget er, at de i samspil med hinanden skal bidrage til fremtidige velfærdsløsninger.

Samspillet med det øvrige samfund kan antage mange former og præges af forskelligt indhold. Det er ikke kun i den biologiske verden, der tales om nye hybrider, som en *krydsning*, mellem områder/arenaer, der adskiller sig fra hinanden mht. formål, indhold og egenskaber. Private virksomheder, som normalt er optaget af blå tal på bundlinjen, påtager sig et socialt ansvar og anlægger en særlig social profil, de såkaldte CSR virksomheder, hvor medarbejdere fx frikøbes til at yde en service i en social sammenhæng, eller ved at lave særlige afdelinger i virksomheden, hvor medarbejdere med et handicap bliver ansat.

Der satses mere tværfagligt, samtidig med at samarbejdet mellem det civilesamfund og det

offentlige dyrkes via "samskabelse". Et nyt begreb, som betyder, at der tages stilling til, hvordan det offentlige kan indgå i et samarbejde med frivillige også omtalt som aktive borgere om at løse opgaver, det offentlige ikke længere kan løse. Dermed læner den nye tilgang sig kraftigt op af den filantropiske, som var dominerende i 1800 tallet³. Dette indebærer ikke blot en ændring af socialpolitikken og det sociale arbejde, men også en transformation af den måde vi opfatter det at være aktiv borger, fællesskabet og friheden på.

I forlængelse af den kritik, der blev rejst af velfærdsstaten i 1980'erne, opstod der nye objekter for socialpolitikken herunder fx de frivillige organisationer. Den enkelte borgers selvforhold dvs. selvtillid, selvagtelse og selv værdsættelse blev det egentlige mål for socialpolitikken⁴. En udvikling, der hænger sammen med den politiske kontekst, som var præget af liberalisering i perioden.

Dermed voksede tiltroen til det lokale fællesskab, mens professionelle socialarbejders ydelser blev sat lig med umyndiggørelse, passivisering og ansvarsovertagelse.⁵ Det er i dette lys, vi skal se nutidens fokus på frivillighed, og parolen om at "give ansvaret for eget liv tilbage til borgeren". Dilemmaet er, at socialpolitikken på den ene side skal favne de frivillige og inddrage dem, men på den anden side er styrken ved de frivillige og aktive borgere netop deres uafhængighed af offentlig styring, hvorfor en for tæt tilknytning til en offentlig styring kan være kvælende for det civile samfunds indsats.

Når det offentlige samtidig trækker sig tilbage på individ niveau og ønsker at involvere borgernes egne ressourcer i form af rehabilitering, er det så et udtryk for ønsket om at flytte opgaven til privatsfæren, så borgerne i højere grad kan være

¹ Den frivillige sociale indsats – Frivilligrapport 2012.

² Invester før det sker, Socialpolitisk udspil maj 2013, KL

³ Filantropiens genkomst, Kasper Villadsen, dansk sociologi, nr. 1 2004

⁴ do. s.53

⁵ do s. 54

selvbestemmende, eller er det måske også et spørgsmål om økonomi?

De aktive borgere

Frivillige, aktive medborgere, kært barn har mange navne, men hvad er det, de vil hjælpe med og ud fra hvilke præmisser? Hvad forventer de, og hvilken rolle ønsker de at spille?

Frivillige bruges som massebetegnelse for en stor gruppe mennesker, som drives af vidt forskellige motiver, men fællesnævneren for de frivillige er, at de ønsker handling frem for snak. Frivillige er ikke individualistiske, men snarere præget af en orientering mod fællesskabet, de yder en indsats som frivillige, fordi de holder af at gøre det, de gør, og ikke fordi de har en bestemt rolle. Det stiller særlige krav til det offentlige og de private virksomheder, som benytter sig af frivillige, hvis samskabelsen skal blive en succes. Værdierne skal være afklarede og tydelige, og derudover er det nødvendigt at invitere til en forventningsafklaring. Hvis der er uoverensstemmelse mellem værdier og forventninger er resultatet, at folk gør noget andet end det, de siger, de gør, og det er som bekendt aldrig en god ide.

De frivillige på det sociale område er primært aktive, fordi de har en interesse for en bestemt sag eller aktivitet, fordi de selv er berørt af en situation, eller fordi de ønsker at gøre en forskel. Hvis de frivillige skal fastholdes over længere tid, skal de opleve at gøre en forskel, at de bliver mere involveret i samfundet og lærer noget om det, mens det i mindre grad har betydning for engagementet, at det kan styrke de individuelle jobmuligheder fremover.⁶

⁶ Den frivillige sociale indsats, frivilligrapport 2012, Center for frivillighed, Social og integrationsministeriet 2013, s.23-24

Det offentlige job

Når velfærdsstatens opgaver, primært omsorgsopgaverne, flyttes, og der etableres en ny virkelighed via samskabelse, bringes medarbejdernes job og faglighed i spil. Fagforeningerne herunder FOA kan konstatere, at der med den ene hånd er fyret fast personale, og med den anden hånd lukket frivillige ind for at udføre selv samme opgaver.⁷ Antallet af job er ikke blevet diskuteret særlig meget i den offentlige debat, men indholdet og kvaliteten er blevet drøftet. Kommunerne anser ikke de frivillige som en del af besparelserne, men snarere som et udtryk for, at det offentlige omsorgsarbejde skifter karakter, hvor medarbejderne får rollen som facilitatorer. En rolle, der ifølge KL kræver, at medarbejderne arbejder udviklingsorienteret frem for omsorgsorienteret, således at medarbejderen hjælper borgeren med at benytte de tilbud, som andre borgere benytter sig af. KL erkender, at det medfører et behov for kompetenceudvikling hos medarbejderne, fx som rehabiliteringsinstruktør, ligesom medarbejderne skal lære at formidle metoder og redskaber til borgerne, således at borgerne får en reel mulighed for et aktivt og selvstændigt liv fx via IT løsninger.⁸ SL ser som KL de frivilliges indsats som en berigelse af borgernes liv, som et vindue til den tilværelse, du og jeg lever i, men omvendt løftes den faglige finger også advarende. De frivilliges indsats skal aftales i MED udvalgene og på personalemøderne, både af hensyn til medarbejderne, og ikke mindst af hensyn til de borgere, der modtager den socialpædagogiske støtte.⁹

⁷ FOA: Plejecentre bruger frivillig arbejdskraft, af Signe Damgaard, Berlingske Nyhedsbureau, 13. november 2013

⁸ Invester før det sker, Socialpolitisk udspil maj 2013, KL s. 30-31

⁹ De frivillige kommer, www.sl.dk, Nyt, d. 03.01.13

Fremtiden

Velfærdsstaterne i norden har været og er noget særligt. De blev til i en tid, hvor økonomien var i vækst, og konjunkturerne var opadgående. Gennem de sidste tre årtier har der været skiftende politiske holdninger til velfærdsstatens størrelse og placering af de opgaver, den løser. Efter den internationale økonomiske krise ramte verden i 2009, er de økonomisk inspirerede argumenter blevet koblet med de politiske, samtidig har kommunerne oplevet det demografiske pres, som betyder, at diskussionen om, hvor opgaverne løses bedst og billigst, er i blusset op. Er det i det offentlige, i civilsamfundet eller på markedet, eller skal vi kombinere dem og forsøge at skabe noget sammen via samskabelse, det er måske det, der bliver udfordringen for velfærdsstaten og for dig og mig som borgere, uanset hvilke arenaer vi bevæger os på?